

O „krizi“, jaká tu ještě nebyla

- CZ24 News | 2. října 2020

Zní to jako jeden z dalších paradoxů dnešního světa, ale na planetě, která se dostala do bodu, kde už vůbec nic nefungovalo tak, jak má, to vlastně není nic, co by mohlo nezaujatého pozorovatele jakkoli vyvést z míry.

To, že se o nějaké ekonomice říká, že skvěle funguje, nebo že je daná země ekonomicky vyspělá či „roste“, ještě zdaleka neznamená, že se v dlouhodobém horizontu dobře povede i jejím obyvatelům. Ti se sice v dané chvíli považují za boháče, nakupují byty, domy, dovolené, televize i nové vozy a celkově utrácejí, jako by měl přijít konec světa, ale ve skutečnosti vlastně vůbec bohatí nejsou. Naopak, s trochou nadsázky by se dali označit jako největší chudáci na světě. Chudší než ti nejnuznější žebráci, jen o tom ještě nevědí, protože s radostí uvěřili reklamě na šťastný život a „levné peníze“, aniž by přitom vzali na vědomí základní pravidla ekonomiky, která jsou s jejich představami o fungování světa v příkrém rozporu.

Poslední měsíce všechna důležitá témata vytěsnil koronavirus, který kromě jiného v různých zemích od Jižní Ameriky po Asii „zařídil“ zmražení globální ekonomiky. Možná jen a právě díky tomu se podařilo odvrátit hrozbu gigantické krize, či dokonce zhroucení systému, o němž mnoho nezávislých ekonomů a analytiků v posledních letech mluvilo stále hlasitěji. A které by, pokud by nezasáhl virus, ale došlo by ke spontánnímu pádu ekonomiky, neprobíhalo zcela jistě tak poklidně jako koronavirová „karanténa“.

Mají snad někteří ekonomové, analytici, obchodníci a experti na rozdíl od jiných křišťálovou kouli, že dovedou přesně předpovídat ekonomickou budoucnost? Nikoli, ale rozumí perfektně ekonomii a tomu, jak fungují hospodářské cykly, jež mají přesné zákonitosti. Podle nich se lidský život řídí už hezkých pár set let, a proto je s podivem, že i když jsou přesnější než menstruační kalendář, skoro nikdo nebere jejich existenci v potaz.

Žádný strom neroste do nebe, a platí to i o ekonomice založené na nezřízeném utrácení vypůjčených

peněz, které není podepřeno odpovídající ekonomickou produktivitou. Mnoho lidí, jichž se hibernace ekonomiky během koronavirové krize dotkla či teprve dotkne, sice doslova spláče nad výdělkem, avšak nic naplat, nějaká forma ekonomického oživení byla prostě nevyhnutelná. A pokud by nyní nepřišel koronavirus, muselo by se řešení problémů odložit na později, a ve výsledku by bylo ještě bolestivější. V tomto ohledu můžeme tedy malého parazita ve tvaru sluneční koróny považovat spíše za spojence a přítele, který nás donutí do věcí konečně říznout a ekonomické šílenství, jemuž podlehl téměř celý „vypělý“ svět, zastavit a vyléčit.

Abychom pochopili, co a proč se nyní se světem děje a především to, co se bude dít dál, je třeba alespoň zjednodušeně porozumět tomu, jak vlastně ekonomika funguje. Právě lidem, pro které základní principy hospodářství, hospodaření a hospodárnosti nejsou španělskou vesnicí, se vždy dařilo a bude dařit lépe než těm, kteří si nehodlají namáhat mozek a rozumět jí prostě nechtějí. Mají svoji hlavu, a podle toho to také dopadá.

Asi nejlepší úvodní ekonomickou lekci, kterou si zájemce o proniknutí do tajů této pro život nejdůležitější společenské disciplíny může přát, vytvořil americký finančník Ray Dalio. Do půlhodinového kresleného videa s názvem *Jak funguje ekonomika*, které natočil na základě své slavné knihy *Principy: Život a práce* a které do češtiny přepracoval na YouTube Trochu lepší kanál, dostal všechny podstatné informace, aniž by diváka zahltil. Kdyby se podobným způsobem vyučovala ekonomie ve školách nebo se o ní takhle psalo v novinách, ušetřila by si většina obyvatel takzvaného vyspělého světa spoustu životních tragédií a trápení.

Na druhou stranu by ti, kteří ekonomii rozumí, nevydělali tolik peněz, a to je zároveň také důvod, proč se to ve školách nikdy učit nebude a v korporátních médiích se o tom nepíše. Obchodně by to totiž nebylo vůbec výhodné. Nejlepším obchodním artiklem je odjakživa lidská neznalost; vždyť pokud by žilo v kapitalismu více chytrých lidí, nemohl by nikdy pořádně fungovat. A naopak: čím více v něm žije finančně ngramotných osob, tím lépe se dá ekonomika řídit a tím lépe se v ní dá vydělávat. I proto je třeba Česká republika, bez nadsázky, ekonomickým rájem.

Ray Dalio není zaháčkovaný v žádné instituci, nepracuje pro nikoho, kdo by mu nařizoval, co má kde říkat a publikovat. Kdyby pracoval v bance či na ministerstvu, mohl by si rovnou balit kufr. On si ale tohle video může dovolit, a to, že lidem vysvětlí, jak funguje ekonomika, jeho výdělků neohrozí. Naopak je ještě rozmnoží, protože knihy a videa jsou tak skvělé, že mu zvýší důvěryhodnost. Čilý sedmdesátník navíc není žádný zoufalý teoretik – podle údajů agentury Bloomberg je 79. nejbohatším člověkem světa. A na čemže vydělal? Právě na brilantních znalostech fungování světové ekonomiky.

Vždyť jde o zakladatele firmy Bridgewater Associates, která se v roce 2013 stala největším hedgeovým fondem světa. Hedgeový fond je investiční společnost, která vydělává na tom, že se perfektně vyzná v ekonomickém systému, a tak získá při svých často rizikových investicích maximální výnos bez ohledu na to, jak se ekonomika či akciové trhy vyvíjejí. Miliardář si je velmi dobře vědom toho, že vzděláváním menšiny populace, která má o pochopení jeho principů zájem, nic netratí, ale naopak ještě víc získá.

Ekonomiku vždy nejvíc táhne kupředu nemyslicí většina. Bylo tomu v minulosti, stejně jako je tomu dnes a bude tomu v budoucnu. Jednotlivec si i díky kvalitním zdrojům informací, jako jsou ty od Raye Dalia, „pouze“ může vybrat, jestli chce patřit na prosperující, či bankrotující stranu.

Oproti představám, jež ve čtenářích vzbuzují známí ekonomové a novináři či ve studentech učitelé, kteří se je snaží přesvědčit o tom, jak je ekonomika složitá a mohou ji chápat jenom „bedny“, jako jsou oni, Dalio tvrdí a přesvědčivě dokazuje pravý opak: „Ekonomika funguje jako jednoduchý stroj, ale většina lidí jí nerozumí. Protože jí rozumět nechce, respektive nesouhlasí s tím, jak funguje. A to

vede k mnoha zbytečným ekonomickým trápením. Přestože se totiž ekonomika může zdát složitá, funguje jednoduše, mechanicky.“

Tvoří a pohánějí ji tři hlavní síly: růst produktivity, krátkodobý dluhový cyklus a dlouhodobý dluhový cyklus. Stačí se podrobněji podívat na tyto tři části, a právě podle nich a jejich vzájemných souvislostí můžeme rozpoznat, co se právě teď se světovou, potažmo českou ekonomikou děje. A proč se do ekonomiky „zakouzl“ zrovna koronavirus.

Koupit a prodat

Nejjednodušší „součástí“ ekonomického stroje je transakce. Tu uzavřete pokaždé, když si něco koupíte, s někým, kdo vám věc nebo službu prodá. Jinými slovy uděláte směnu – vy dáte obchodníkovi peníze a on vám za ně poskytne svoje zboží nebo služby. Celá ekonomika je poháněna těmito jednoduchými transakcemi, které lze přehledně dělit podle odvětví. Všichni kupující a prodávající, kteří tvoří transakce za stejným účelem, například koupí nebo prodeje auta, tvoří trh – v tomto případě trh s automobily. Ti, co chtějí prodat nebo koupit ropu, tvoří trh s ropou. Trhů jsou stovky a tisíce. A když dáme dohromady všechny transakce na všech trzích, právě to je to, čemu říkáme ekonomika.

Zapojují se do ní jednotlivci, domácnosti, firmy, vlády i banky. Ti všichni vyměňují peníze za zboží a služby. I když jsou největším kupujícím a prodejcem v každé zemi vlády, jež vybírají od lidí daně a ty pak ve velkém utrácí, a centrální banky, které kontrolují množství peněz v ekonomice a ekonomiku usměrňují i tištěním peněz a ovlivňováním úrokových sazeb, neméně důležitou sílu v ekonomice představují vždy lidé a firmy. Způsob, jakým provádějí transakce, je řízen lidskou přirozeností. Zjednodušeně řečeno, dnešní ekonomika je uzpůsobena chování lidí, ačkoli by se někdy mohlo zdát, že je to naopak. Bylo by lákavé házet vinu za ekonomické trable na bankéře, korporace či politiky, ale je to právě lidská povaha a způsob provádění transakcí, který do značné míry podobu ekonomiky a toho, jak je bankéři a politiky řízena, určuje.

V moderní ekonomice existuje ještě jeden způsob, jak za něco zaplatit – ke koupi nemusíte použít peníze, které jste si vydělali, ale použijete prostředky, jež si vypůjčíte. Vezmete si prostě úvěr. Ten se utrácí stejným způsobem jako peníze, a proto si ho velká část lidí také s penězi plete.

Ač placení penězi, které si vyděláte v zaměstnání nebo podnikáním, a penězi, které vyberete z bankomatu nebo převedete z účtu na účet poté, co jste si vzali půjčku, vypadá na první pohled stejně, jde o něco docela jiného. Úvěr je totiž ta nejdůležitější, největší, ale zároveň nejméně pochopená a nejméně stálá část ekonomiky.

Ekonomiku tvoří a pohánějí tři hlavní síly: růst produktivity, krátkodobý dluhový cyklus a dlouhodobý dluhový cyklus. Podle nich a jejich vzájemných souvislostí můžeme pochopit, v jaké fázi se světová a česká ekonomika nachází a co se bude dít dál... Foto Profimedia

Stejně jako kupující a prodejci jdou na trh, aby tam vytvořili transakce, za stejným cílem tam míří i věřitelé a vypůjčovatelé. Ti první chtějí, aby vydělaly jejich peníze víc peněz, a vypůjčovatelé chtějí něco, co si nemůžou dovolit. Třeba dům, auto nebo chtějí investovat do rozjetí podnikání.

Poskytovatel půjčky, tedy většinou banka či nebankovní společnost, vám pouze umožní použít prostředky, k nimž vám na určitou dobu převede vlastnictví. Ten, kdo si půjčí, je oprávněn tyto peníze používat jako svoje vlastní. Jenže aby toto právo užívat svěřené prostředky jako vlastní získal, musí se zavázat, že do určité doby musí vrátit stejné množství prostředků – v tomto případě ale již svých vlastních. Zatímco cizí peníze díky svému slibu dostal, svoje, které bude vracet, ještě nemá. A vůbec netuší, jestli je v budoucnu mít bude. Směnil totiž statky současné, které existují, za statky budoucí, které neexistují a teprve je bude muset vydělat.

Do toho je samozřejmě třeba počítat s tím, že pokud vám někdo půjčí určité množství současných statků, má to pro něj smysl pouze výměnou za příslib, že mu vrátíte větší množství statků stejného druhu a stejné kvality v budoucnu. Neboli souhlasíte s tím, že za cizí peníze, které dostanete hned teď, zaplatíte o dost více peněz, jež budete muset vydělat v budoucnu. Už to by mělo člověka varovat, aby si pořádně rozmyslel, než se k něčemu takovému uváže.

Smysl to má pouze v případě, půjčíte-li si na něco, co vám vygeneruje větší příjmy, díky kterým budete moci dluh bez potíží splatit. Například pokud si koupíte traktor, jenž vám umožní sklízet víc plodin, a tudíž vydělat víc peněz, nebo stroj na zmrzlinu, po které se lidé mohou utlouct, pak můžete splatit svůj dluh a zvýšit svůj životní standard. Co je naopak z ekonomického hlediska naprostým hazardem a cestou do potíží, je půjčit si peníze na dům či byt, nový automobil (pokud nejste taxikář), televizi nebo dovolenou. Právě to ale dělá drtivá většina lidí...

Lidé, kteří si nabírají půjčky, se obvykle domnívají, že si půjčují peníze od banky. Zapomínají přitom ale na dvě důležité věci. Tou první je fakt, že banka jim nepůjčuje své vlastní peníze či peníze z bankovních vkladů svých klientů. Peníze, které může dlužník utratit za něco, na co si nevydělal, vzniknou pouze díky slibu, že tyto peníze do jisté doby vrátí. Pokud by mu banka půjčila svoje peníze

či peníze z vkladu svých klientů, které on může utratit, nebyl by mezi penězi a úvěrem v podstatě až takový rozdíl – kromě toho, že by dlužník vracel ještě úrok. Bylo by to podobné, jako když vám soused půjčí mouku, a vy mu pak kromě vrácené mouky koupené v samošce přihodíte jako poděkování za jeho ochotu ještě vajíčka.

Jenže takhle bankovní systém nefunguje. Banka nepůjčuje peníze, které již existují, nýbrž jednoduchým mechanismem vytváří peníze nové. Úvěr vzniká v případě, že dlužník slíbí, že peníze i s úrokem do určité doby splatí.

Jakmile je úvěrová smlouva podepsána, bankovní ústav vytvoří nové peníze tím, že požadovaný obnos připiše na dlužníkův účet. A právě tady nastává klíčová výhoda pro banku a nevýhoda pro dlužníka. Zatímco z dálky to vypadá, že peníze mají banky i dlužníci, kteří se rozšoupili a nakoupili byty, auta či dovolené, banka dlužníkovým úpisem v podstatě nemá co ztratit. Slib dlužníka je pro ni aktivem. Zato pro dlužníka je úpis břemenem, pasivem, kvůli kterému může přijít o mnohem víc, než půjčkou získal. V nejhorším případě, když je dluh příliš veliký, o všechno. Přesně takhle fáze teď pomalu nastává i v České republice, zemi „bohatých chudáků“. Ale nepředbíhejme.

Druhý zásadní zádrhel u půjčky spočívá v tom, od koho si vlastně dlužník půjčuje. Inu, abyste si mohli dopřát něco, co si nemůžete dovolit, musíte utratit víc, než vyděláváte. Což neznamená nic jiného, než že si ve skutečnosti nepůjčujete od banky, ale od svého budoucího já. Zatímco v momentě půjčky můžete utrácet víc, než máte, dlužním úpisem jste odcestovali do budoucnosti, kde jste naopak vytvořili čas, ve kterém budete muset utrácet méně, než vyděláváte, abyste mohli dluh splatit.

A čím je půjčka vyšší a věc, na kterou jste si půjčili, méně hodnotná, tím chudší ve skutečnosti jste, jakkoli to na začátku může vypadat opačně. Alespoň tedy pro někoho, kdo si neuvědomuje, co tím, že se zadlužil, způsobil sobě i celé ekonomice. Vůbec nejhorší půjčkou, která v tomto ohledu existuje, je hypotéka.

Kvůli ekonomickému chování lidí je zároveň velmi snadné věstit, jak se bude ekonomika vyvíjet, i když spousta ekonomů tvrdí z celkem pochopitelných důvodů opak.

Barmane, nalejvej

Právě úvěr je klíčovým stavebním prvkem současné ekonomiky. Dal totiž, jak říká Ray Dalio, do pohybu mechanickou, předpověditelnou sérii událostí, jež se v budoucnu stanou. Čas oné budoucnosti, jejíž příchod oznámila pandemie koronaviru, právě nadešel.

Rozdíl mezi penězi a úvěrem je stejný jako mezi situací, když si v hospodě koupíme pivo za kovovou padesátikorunu, která nám zbyla z výplaty, a když si necháme psát útratu na lístek. Zde mohou nastat dvě modelové situace. Pokud máme peněz celkově dost, jen pro nás v danou chvíli bylo pohodlnější použít je jinde nebo jsme u sebe neměli dost hotovosti, a tak jsme si otevřeli v hospodě účet, je to ta lepší varianta. Ta smutná ale nastává v případě, že peníze nemáme a hodláme si půjčit, abychom měli čím zaplatit účet. Není totiž nic horšího, než když si peníze půjčuje ten, kdo je nemá, jen proto, že je potřebuje nebo si to, že je potřebuje, myslí. Kdyby chápal princip úvěru, nikdy v životě by to neudělal.

V prvním případě, pokud platíme hotově (...)

Proč tolik lidí podléhá sladkým řečičkám odborníků ve službách bank a svým naivním představám, které nemají oporu v realitě? Co se stane ve chvíli, kdy si člověk vezme úvěr? Co znamená skutečnost, že jsme došli na konec jednoho velmi dlouhého ekonomického

cyklu, o kterém se skoro nemluví a který je přitom určující pro životy celých generací? Jak vysoká je cena za levné peníze? A co nás čeká po dobytí dluhového Mount Everestu?

Autor: Milan Vidlák

Zdroj: <https://www.casopis-sifra.cz>